

• **ArqueoCat** •
Arqueologia i Patrimoni

*Passeig Picasso, núm 24-30
Barcelona (Barcelonès)
Codi MHCB: 056/03*

Desembre de 2003

Memòria del seguiment arqueològic

Natàlia Salazar Ortiz
ArqueoCat S.L.

CRÈDITS

- **Finançament:** Copcisa Immobiliària S. A.
- **Coordinació:** Museu d'Història de la Ciutat.
- **Execució:** Equip d'ArqueoCat S.L. format per:
  - **Coordinació:** Jordina Sales.
  - **Direcció:** Natàlia Salazar.
  - **Fotografia:** Natàlia Salazar.

ÍNDEX

1. Introducció: motius i objectius de la intervenció.....	p.3.
2. Situació del jaciment dins de l'entorn geològic i geogràfic	p.4
3. Notícies històriques i context arqueològic	p.7
4. Metodologia	p.9
5. Resultats i conclusions	p.10
6. Bibliografia	p.12

ANNEXOS:

- Planimetria
- Documentació fotogràfica

1. Introducció: motius i objectius de la intervenció.

Del 9 a l'11 de desembre de 2003 l'empresa especialitzada en Arqueologia i Patrimoni ArqueoCat S.L. ha executat el seguiment arqueològic d'una sèrie de rebaixos mecànics realitzats als solars situats als núm. 24, 26, 28 i 30 del Passeig Picasso de Barcelona sota la direcció de l'arqueòloga sotasignat (codi MHCB: 056/03).

Els treballs s'han dut a terme sota la supervisió municipal del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i han estat finançats per l'empresa Copcisa Immobiliària, propietària d'aquests solars i en els quals té projectat construir blocs d'habitatges amb aparcaments soterranis.

Aquestes finques s'ubiquen dins d'una àrea considerada Zona d'Interès Arqueològic al terme municipal de Barcelona. Aquesta àrea de la ciutat comtal està considerada, per tant, d'alta vàlua històrica, fet que feia necessària una actuació arqueològica de caire preventiu abans de la realització de les obres. Les finques afectades es troben just al costat de l'important conjunt de restes de cronologia tardoromana, medieval i moderna localitzades sota el Mercat del Born¹. Els vestigis del Born estan formats d'una banda per part de l'antic barri de La Ribera, les restes del qual han estat datades entre els segles XV i principis del XVIII; i d'una altra per enterraments pertanyents a la necròpolis baix-imperial i alt-medieval de la ciutat de *Barcino*.

¹ ARTIGUES, FERNÁNDEZ (2002).

2. Situació del jaciment dins de l'entorn geològic i geogràfic.

Les finques intervingudes es localitzen als núm. 24, 26, 28 i 30 del Passeig Picasso, inclòs al districte de Ciutat Vella de Barcelona. Al nord-oest limita amb el carrer de la Fusina, pel sud-oest amb els edificis que donen al carrer Comercial i pel sud-est amb aquells habitatges que donen al Passatge Mercantil. El total de la parcel·la mostra façana al Passeig Picasso pel nord-est.

Després de l'anorreament de l'antic barri de la Ribera, d'origen medieval, per part de les tropes borbòniques l'any 1714, s'hi construí al mateix indret la fortalesa de la Ciutadella. Aquesta també acabà sent enderrocada entre els anys 1869 i 1888, moment en que, amb motiu de l'Exposició Universal, es va construir el parc als terrenys de l'enderrocada Ciutadella. Entre el 1873 i el 1876 s'aixecà el Mercat del Born generant al seu voltant la construcció de locals amb soterranis destinats a l'emmagatzematge i venda de productes alimentaris que han perdurat fins avui dia. Aquests edificis de l'últim terç del segle XIX foren construïts sobre un terreny aplanat compost essencialment pels rebliments procedents de l'enderroc tant del barri de la Ribera com de la Ciutadella. Com a conseqüència de les reformes urbanístiques dutes a terme a la zona arrel de l'Exposició Universal de 1888 els edificis quedaren protegits monumentalment pels Porxos d'en Fontserè.

Aquesta zona de la ciutat comtal està inclosa en el que es coneix tant geogràficament com geològicament com el Pla de Barcelona, el qual està format per un territori comprès entre el Mediterrani i la Serralada Litoral d'est a oest, i entre els rius Besòs i Llobregat de nord a sud. En conjunt el Pla de Barcelona és fruit d'una falla que tingué el seu origen en l'enfonsament del Massís Catalano-balear, fet que determinà la seqüència geològica del subsòl de la zona on les capes més profundes estan compostes per pissarres del paleozoic que presenten intrusions granítiques. Durant el miocè i el pliocè es dipositaren a sobre de les pissarres margues i argiles amb algunes intrusions de graves. Posteriorment la descomposició dels massissos que envoltaven el Pla aportaren acumulacions de blocs de calcàries i argiles a les quals es sobreposaren en períodes més secs formacions de crostes calcàries. Amb les primeres urbanitzacions de la zona s'estengué al Pla una agricultura de caire mediterrani on s'alternà el cultiu de la vinya, els arbres fruiters i l'explotació cerealística. Vora de les rieres es desenvolupà l'horticultura, mentre que l'àrea del Pla que tocava a mar estava formada per marismes i albuferes.

A partir de l'evolució geològica que ha patit el Pla els estudiosos han acabat distingint dos sectors ben diferenciats: el Pla de Dalt i el Pla de Baix. "Des de Collserola, el Pla segueix un declivi suau i regular que disminueix a mesura que s'allunya de la serra. Aquest pla inclinat té una mitjana de prop de tres quilòmetres d'ample. Però quan arriba al punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, la presència d'un esglaó o grada força considerable –potser de dotze o vint metres d'alçària- produeix una ruptura de continuïtat molt visible."² Nosaltres ens detindrem especialment en el Pla de Baix, el qual s'estenia des de l'esglaó citat fins al mar, àrea en la qual queda inclòs l'antic barri de la Ribera i, per tant, la finca on hem intervingut. Aquest sector presenta una seqüència geològica on predominen estrats compostos de materials fins aportats, d'una banda, pels torrents i rieres que baixaven de Collserola, i de l'altra, ben bé a la franja litoral, pels corrents marins que van acabar reblint les marismes abans mencionades. Aquest fenomen natural d'escorrentia junt amb les aportacions detrítiques dels rius Besòs i Llobregat i l'acció de l'home provocaren un assecament dels estanys marítims i l'avançament de la línia de costa fins a adquirir la fesomia que li coneixem avui dia. En aquest procés hem de destacar

---

² SOBREQUÉS I CALLICÓ (2001): vol. I, p. 64.

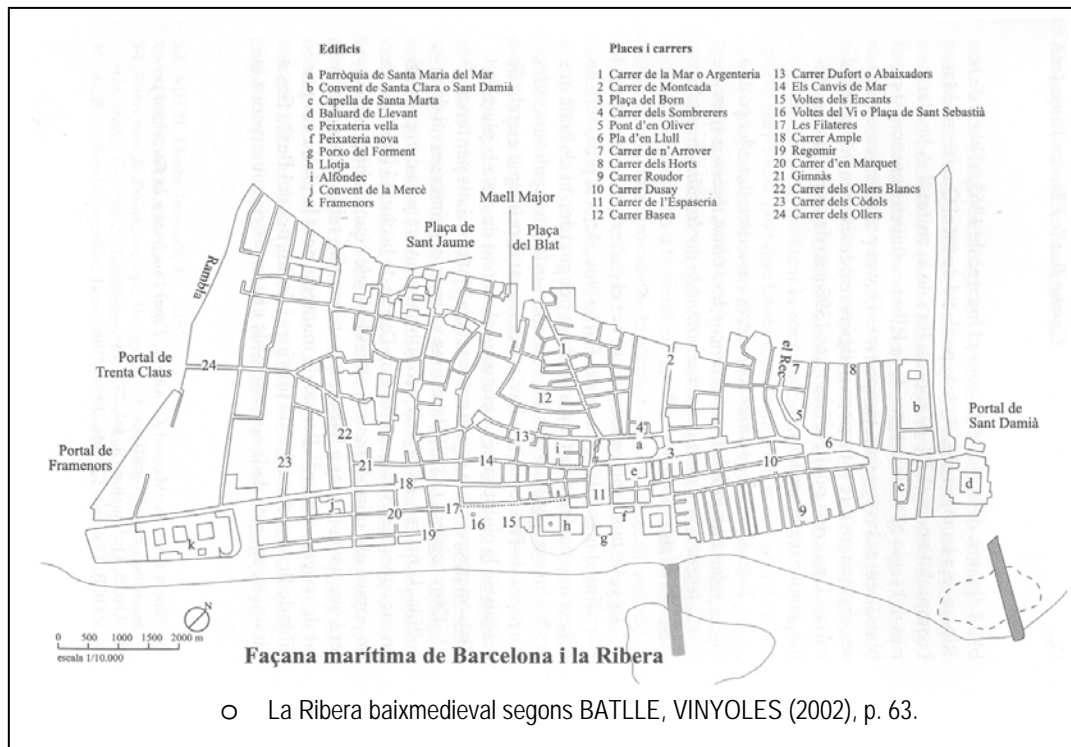
l'aportació significativa de part del enderrocs de les cases de la Ribera al començament del segle XVIII. Com ja hem assenyalat els rebliments procedents de la destrucció d'aquest antic barri i de la Ciutadella propiciaren una superfície guanyada al mar sobre la qual s'edificà el barri marítim de la Barceloneta³.

---

³ SOBREQUÉS I CALLICÓ (2001): vol. I, p. 68.

3. Notícies històriques i context arqueològic.

La parcel·la on es va dur a terme la intervenció està situada al barri de la Ribera de Barcelona. Aquest barri és considerat zona d'interès arqueològic, per la formació del barri a l'Edat Mitjana (al segle XIV) i també pel coneixement que es té de l'existència en el seu subsòl (a la zona est) de les restes de part d'aquest, que van ser destruïdes posteriorment al setge i entrada de les tropes de Felip V a Barcelona, el 1714.

A partir d'aquesta data es projecta la construcció d'una ciutadella en aquesta zona a l'est del barri de Ribera, que suposarà la destrucció de les edificacions situades en aquest espai. Els anys 1869 i 1888 la ciutadella serà enderrocada. El 1888, amb motiu de l'Exposició Universal, es va construir un parc als terrenys on s'ubicava la Ciutadella i entre els anys 1873 i 1876 es va construir el mercat del Born i les edificacions situades al seu voltant. Corresponents a aquestes restes de la part del barri destruïda destaquen les localitzades a la intervenció a l'antic Mercat del Born, dirigides per Pere Lluís Artigues i Antoni Fernández i realitzades els anys 2001 i 2002; també es corresponen a aquestes restes les documentades durant la intervenció realitzada l'any

1991 al carrer Comerç i dirigides per Robert Ferrer. Cal destacar que en aquesta zona també es coneix l'existència de restes d'una necròpolis de cronologia tardo romana, tal i com s'han documentat en diverses intervencions arqueològiques realitzades.

Des del punt de vista arqueològic als solars intervinguts ja s'havia dut a terme, del 3 al 5 d'abril de 2002, una primera fase de sondatge que portà a terme l'empresa Àtics S.L. sota la direcció de l'arqueòloga Laura Suau. Aquesta intervenció va consistir en l'obertura mecànica d'una sèrie de rases i donà resultats positius al localitzar-se els nivells estratigràfics que amortitzen les antigues restes del barri de La Ribera, de les quals es registrà un mur bastit amb pedres i maons. La continuació d'aquestes restes en aquest solar va quedar, per tant, demostrada, tot recomanant-se l'excavació en extensió de gran part del solar. La part de la finca que es descartà durant l'execució d'aquestes rases aparegué afectada per una sèrie de soterranis corresponents als locals preexistents, els quals daten segurament de finals del segle XIX i que, sembla ser, es dedicaven a la venda d'aliments.

4. Metodologia.

La metodologia emprada s'hauria basat en el sistema Harris-Carandini de registre i documentació per unitats estratigràfiques si s'hagués registrat la presència de restes o estratigrafia arqueològica. Puig que els resultats de la intervenció han estat del tot negatius tant sols s'ha documentat fotogràficament el procés de rebaix general dels solars. Els nivells rebaixats es corresponien íntegrament a les capes d'enderroc i colmatació pertanyents a l'edifici preexistent. En conseqüència no s'ha registrat cap unitat estratigràfica. Per tant, al no assolir-se estratigrafia arqueològica no s'ha detectat tampoc la presència de material arqueològic.

Pel que respecta a la planimetria, tant sols annexem una planta general del solar fent constar l'àrea intervinguda i la ubicació dels dipòsits de cronologia contemporània localitzats durant el rebaix.

5. Resultats i conclusions.

En aquesta la segona intervenció arqueològica realitzada als solars del Passeig Picasso (després de les rases efectuades per ÀTICS S.L. l'any 2002), en un moment previ al començament de l'excavació arqueològica manual que es realitzaria a principis de 2004, havíem de portar a terme en inici el control d'una sèrie de rebaixos. L'actuació havia de consistir tant en el seguiment d'aquests rebaixos necessaris per l'obertura de rases que havien d'albergar els murs pantalla a tot el perímetre de la finca, com d'un rebaix general d'1'50 m de fondària a tota l'àrea del solar per acabar de formigonar els dits murs.

Hem de destacar que quan vam ser requerits per realitzar el seguiment de les pantalles de formigó ja s'havien efectuat quasi en la seva totalitat, restant únicament per aixecar el tram superior. En conseqüència només hem realitzat el seguiment del rebaix general. El resultat d'aquesta tasca ha estat negatiu, ja que la fondària assolida pels dits rebaixos no ha estat la suficient i necessària (aproximadament a uns 2 m) per localitzar els estrats associats a les restes antigues⁴. Els nivell rebaixat estava compost per gran quantitat de runa i terra remoguda com a fruit de l'enderroc de l'edifici del segle XIX que ocupava la finca. Les restes del dit enderroc van aparèixer colmatant cimentacions i soterranis del mateix edifici de tal manera que hem pogut documentar el paviment de formigó d'un dels soterranis abans esmentats, el qual aparegué a uns 4 m de profunditat respecte al nivell actual del carrer. Això comporta que la construcció d'aquests àmbits soterrats suposà amb certesa la destrucció de restes arquitectòniques anteriors. De fet hem pogut apreciar algun carreuó de pedra antic reaprofitat i inserit als murs de finals del segle XIX.

---

⁴ Aquestes restes han estat finalment localitzades gràcies a la intervenció arqueològica en extensió que ha dirigit Gemma Caballé, durant l'any 2004.

Tot i així, insistim, el resultat de les nostres tasques de seguiment han resultat totalment negatius.

6. Bibliografia.

ARTIGUES, P.LL.; FERNÁNDEZ ESPINOSA, A. (2002): *Memòria de la intervenció arqueològica en "L'antic Mercat del Born" de Barcelona. Novembre de 2001- abril 2002.* Inèdit. Servei d'Arqueologia.

BANKS, PH. (1992): "Estructura urbana de Barcelona al segle XII", dins de *Catalunya Romànica Vol. XX: El Barcelonès, el Baix Llobregat i el Maresme.* Enciclopèdia Catalana, Barcelona, p. 91-104.

BATLLE I GALLART, C; VINYOLES I VIDAL, T. (2002): *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques.* Ed: Rafael Dalmau, Col·lecció Bofarull, 6, Barcelona.

GARCÍA, A.; GUARDIA, M. (1986): *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial.* Edicions de la Magrana i l'Institut Municipal d'Història, Barcelona.

RÍO CARRA, M. (2002): Memòria intervenció arqueològica preventiva (control arqueològic) efectuada a dos solars del Passeig Picasso (Barcelona). Codi 81/02, solars núm. 24,26,28,30 i 38-38 bis. 7 juliol de 2002. Inèdit. Servei d'Arqueologia.

SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaime (Dir.) (2001): *Història de Barcelona.* Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

TORRAS I RIBÉ, J.M. (1999): *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714).* Col·lecció Bofarull, 4. Rafael Dalmau Editor.

ANNEXOS

PLANIMETRIA

Localització del solar. Escala 1:500.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

1. Vista general del solar abans de començar el rebaix.

2. Rases dels murs pantalla.

3. Detall dels murs pantalla abans de començar els rebaixos.

4. Detall de l'estratigrafia de les rases dels murs pantalla.

5. Procés de rebaix mecànic.

6. Panoràmica del rebaix general del solar.

7. Detall dels carreus antics inserits al mur contemporani.

8. La mira recolzada al paviment d'un dels soterranis contemporanis.